

6 SLJEDEĆI KORACI: PRIORITETNE MJERE²⁶⁷

U prethodna tri poglavlja, sustavnom i sveobuhvatnom analizom problematike okoliša Osječko-baranjske županije, te identifikacijom ciljeva i mjera usklađenih s nacionalnom strategijom i specifičnošću županijskog prostora, ispunjena je prva zadaća ovog Programa: uspostavljen je okvir i dane su smjernice za dugoročni razvoj županijskog sustava zaštite okoliša.

U ovom poglavlju, na osnovi analize zaključaka i preporuka iz prethodna tri poglavlja, ispunjava se druga zadaća Programa – utvrđuje se uži skup prioriternih mjera, odnosno pravaca djelovanja koji trebaju činiti osnovu aktivnosti vezanih uz zaštitu okoliša u OBŽ, u narednom četverogodišnjem razdoblju.

Treba, međutim, naglasiti da je za njihovo pravilno interpretiranje, sadržajno osmišljavanje i provedbu, korisno, ako ne i nužno, upoznati se sa širim okvirom iz kojega su one izvučene, a koji je određen analizom i mjerama iz prethodna tri poglavlja. Drugim riječima, ovdje navedeni prioriteti „nisu zamjena za prije danu širu sliku, već izvlačenje kontura, koje služi u prvom redu jednostavnijem razumijevanju i korištenju šire slike.“

OSNOVNI KRITERIJ prema kojemu su iz skupa svih mjera određeni prioriteti bio je urgentnost mjere s obzirom na njenu važnost za unapređenje stanja okoliša i ambiciju RH da se približi i pridruži EU. Preciznije, mjere ili 1) predstavljaju izravan odgovor na najveće pritiske i prijetnje okolišu, ili 2) predstavljaju unapređenja sustava zaštite okoliša neophodna za njegovo općenito djelotvorno i učinkovito funkcioniranje (što uključuje i pokretanje mjera odabranih na osnovi prvog kriterija).

Prioritetne mjere opisane u nastavku dodatno su planski razrađene na način da se: 1) preciznije određuju nositelji; 2) komentiraju resursni preduvjeti za provedbu mjera (postojanje kadra, financijskih sredstava i sl.); 3) predlaže procedura, odnosno vremenski slijed aktivnosti kroz koje se mjera ostvaruje.

Detaljni plan realizacije pojedinih mjera, odnosno aktivnosti koje one podrazumijevaju, odredit će se postupno kao dio procesa njihove realizacije, od strane samih aktera, unutar nekog konkretnog planskog okruženja zadanog širim, izvanžupanijskim kontekstom (npr. postojanje, odnosno nepostojanje inicijative i potpore s nacionalne i internacionalne razine); objektivnim ograničenjima (npr. ograničeni financijski resursi i mnoštvo drugih „gorućih“ prioriteta); izborom, odlukama i djelovanjem samih aktera (npr. politička volja da se pojedini problemi riješe, spremnost za suradnju među velikim brojem značajnih aktera, važnost koja će se problematici zaštititi okoliša dati u odnosu na ekonomska i socijalna pitanja²⁶⁸, i sl.).

Osnovne pretpostavke na kojima se temelje predložene mjere su da: 1) okoliš ostaje prioritet barem u mjeri u kojoj je to postao početkom funkcioniranja Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost; te 2) da se RH nastavlja približavati EU, odnosno, da će joj u narednom razdoblju biti na raspolaganju predpristupni fondovi.

Tablica 124. prikazuje nazive svih predloženih prioriternih mjera. REDOSLIJED NJIHOVA NAVOĐENJA nije ni u kakvoj vezi s njihovom prioritetnošću, niti s predviđenom vremenskom dinamikom njihova odvijanja.

²⁶⁷ SADRŽAJ OVOG POGLAVLJA NAJPODLOŽNIJI JE PROMJENAMA I DOPUNAMA TIJEKOM PROCESA USVAJANJA PROGRAMA, SUKLADNO KOMENTARIMA, ŽELJAMA, PRIJEDLOZIMA, POSTOJEĆIM PLANOVIMA I PROGRAMIMA SVIH AKTERA.

²⁶⁸ Plansko-upravljačka paradigma održivog razvoja, u kojoj se ekonomska, socijalna i ekološka problematika promatraju kao pojedini aspekti jednog problema, omogućuje uspoređivanje prioritetnosti problema, odnosno mjera i aktivnosti iz ovih, tradicionalno gledano, razdvojenih područja.

Tablica 124. Prioritetne mjere Programa zaštite okoliša OBŽ.

	PRIORITETNA MJERA PROGRAMA ZAŠTITE OKOLIŠA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE
1.	Program kao institucionalizirani proces
2.	„Korak dalje“ u uspostavi cjelovitog sustava gospodarenja otpadom
3.	„Korak dalje“ u rješavanju problema odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
4.	„Korak dalje“ u zaštiti prirode na području OBŽ
5.	Uspostava informacijskog sustava okoliša županije
6.	Izrada lokalnih programa zaštite okoliša u kontekstu LA21
7.	Pokretanje pilot razvojnih projekata i uspostava informacijskog sustava održivih/„zelenih“ razvojnih scenarija/projekata/modela
8.	Izgradnja i promocija zajedničke vizije održivog razvoja područja Osječko-baranjske županije
9.	Potpora "zelenim" inicijativama građanskog društva
10.	Edukacija za okoliš
11.	Poticanje uvođenja sustava upravljanja okolišem u gospodarski sektor

U nastavku se detaljnije opisuje svaka od navedenih mjera.

6.1 PROGRAM KAO INSTITUCIONALIZIRANI PROCES

Vjerojatno najvažnija uz ovaj Program vezana prioritetna mjera jest ona kojom se on koristi za "pokretanje novog poslovnog ciklusa" u sektoru zaštite okoliša županije, te kojom se jednom pokrenuti procesi održavaju živima.

Program – i smjernice za dugoročni razvoj i planovi za kratkoročno djelovanje – mora postati radni dokument: na njemu treba (zajedno) raditi i on treba određivati što se (zajedno) radi. Drugim riječima, on je okvir za adaptivno upravljani proces, a ne nepromjenjivi, strogo određeni plan.

Participacija je ključna, jer akter koji je sudjelovao u definiranju ciljeva i zadaća drugačije pristupa njihovoj provedbi od onoga koji ih je dobio "izvana". Upravo stoga, ova mjera i jest neophodna i prioritetna. Naime, tek participativnim procesom usuglašavanja i dogovora detaljnih programa i planova aktivnosti, ovaj će se dokument postupno transformirati iz onoga što trenutno jest – stručna podloga nastala na osnovi 1) poštivanja smjernica s više razine, 2) analize situacije u stvarnosti, 3) uvažavanja „u prvi mah“ prikupljenih preliminarnih i parcijalnih viđenja i stavova njegovih aktera i 4) usporedbe sa standardnim rješenjima i iskustvima drugih – u ono što bi trebao biti, a to je Program zaštite okoliša koji doista predstavlja artikulaciju usuglašene želje, razmišljanja, dogovora i planova njegovih aktera, i kao takav služi kao jedinstveni okvir unutar kojega se organiziraju i koordiniraju sve aktivnosti zaštite okoliša na području OBŽ.

Operativno to znači da treba uspostaviti Program zaštite okoliša kao u stvarnosti prepoznatljiv proces – jedinstveni okvir za niz pojedinačnih aktivnosti.

Institucionalno optimalan način da se to napravi jest da se periodički (npr. 1, 2 ili 4 puta godišnje) organizira okrugli stol, otvoren svim akterima zaštite okoliša, gdje će se izvještavati o pokrenutim aktivnostima, analizirati problemi, predlagati i dogovarati rješenja, i na taj način sustavnu brigu o okolišu održavati prisutnom u svijesti i aktivnostima.

Logična tema prvih sastanaka je sadržaj ovog dokumenta, naročito njime određenih prioritetnih mjera, te daljnje participativno utvrđivanje prvih detaljnih planova njegove provedbe, s preuzimanjem odgovornosti za izvršenje pojedinih aktivnosti. Drugim riječima, **provedba ove mjere pretpostavka je konkretizacije svih ostalih prioritetnih mjera**. Jasno, i bez provedbe ovog programa, razni (u prethodnom tekstu navedeni) akteri zaštite okoliša na području OBŽ i dalje će provoditi svoje parcijalne programe / aktivnosti – svaki unutar svog djelokruga. Međutim, „dodana vrijednost“ koju je logično očekivati i koju treba postići ŽUPANIJSKIM programom, je upravo viša komunikacija, koordinacija i kooperacija, te njima postignuta sveobuhvatnost, uravnoteženost, sustavnost i sinergizam u djelovanju.

Nositelj provedbe ove mjere, odnosno njenog koordiniranja i administriranja, radna je grupa formirana od predstavnika upravnih tijela Osječko-baranjske županije, koja imaju ulogu glavnih nositelja ostalih predlaganih mjera. U provedbi sudjeluju svi akteri.

Jedna spretna mogućnost operacionalizacije ove prioritetne mjere je sustavno iniciranje procesa „sljedećeg koraka“ u svakoj temi zaštite okoliša opisanoj ovim programom²⁶⁹. Naime, da bi program zaživio i da bi se njime skiciran sustav zaštite okoliša počeo graditi u svim svojim segmentima, nužno je inicirati aktivnosti i održavati dinamizam u svim, u petom poglavlju opisanim temama zaštite okoliša.

U kojoj mjeri će se to provesti, s kojim brojem istovremeno pokrenutih aktivnosti, ovisit će ponajprije o raspoloživim ljudskim, organizacionim i financijskim resursima, no važno je uočiti da veliki broj pokrenutih aktivnosti pretpostavlja u prvom redu organizacioni napor i ljudske resurse, a ne nužno velike financijske resurse. Naime, negdje će to (npr. slučaj otpada i otpadnih voda) uključivati i relativno skupe infrastrukturne mjere, no da bi se osvijestila potreba za djelovanjem „na nekoj temi zaštite okoliša“, a to je uvijek prvi korak, dovoljna je i organizirana kampanja (u suradnji s NVU sektorom, školama), ili neka druga relativno jeftina, a „vidljiva“ mjera.²⁷⁰

6.2 „KORAK DALJE“ U USPOSTAVI CJELOVITOG SUSTAVA GOSPODARENJA OTPADOM

Kao što je opisani model integralnog gospodarenja otpadom složen od više vrsta međusobno nadopunjujućih aktivnosti, tako i prioritetne aktivnosti oko rješavanja problema otpada na području OBŽ trebaju biti raznovrsne, međusobno nadopunjujuće, provođene paralelno s različitim nositeljima.

Prva aktivnost je osiguravanje početka rada Regionalnog odlagališta prema trenutnom planu (tijekom 2006.). Nositelj aktivnosti je ZoiS, ali od ključne je važnosti suradnja svih njegovih suosnivača, pa u tome smislu treba nastaviti i prema potrebi intenzivirati inicijativu suradnje i organiziranja započetu osnivanjem strukovne skupine komunalnih djelatnosti pri ŽKO.

U okviru ove suradnje, koordinirane od strane ZPU, odsjeka za zaštitu okoliša, automatski će se, na participativan način, artikulirati i najoperativniji mogući Županijski plan gospodarenja otpadom.

JLS će unutar svoga djelokruga, a ovisno o specifičnosti svake pojedine situacije, nastaviti sa radom na svojoj razini. Negdje je to nastavak provedbe projekata sanacije postojećih deponija, drugdje je to osiguravanje prikupljanja otpada na svom području i/ili saniranje postojećih divljih deponija, što će postati i značajno smislenije nakon uspostave regionalne deponije.

Konačno, puno prostora za djelovanje ima i na planu poticanja prakse odvojenog prikupljanja otpada. Na razini kampanje (edukacija, osvješćivanje problema,...) ovu zadaću mogu najbolje odraditi NVU-i – projekti već postoje, a županija ih treba – pa ih u dogovoru s NVU sektorom, treba samo dofinancirati i tako intenzivirati. Na razini osiguranja infrastrukturnih pretpostavki, to je zadaća KP-a (odnosno njihovih vlasnika JLS-a) i ZoiS-a.

²⁶⁹ U nastavku je to izrijeком učinjeno za teme gospodarenja otpadom, vode, zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti, no i preostale u nastavku predložene prioritetne mjere mogu se vidjeti kao „korak dalje“ u velikom broju obrađenih tema zaštite okoliša. Broj tema koje zaslužuju dobiti status prioritetnih može se i dalje širiti s npr. svim oblicima poticaja ekološke poljoprivrede; sustavom za dobivanje i energetske korištenje bioplina iz otpada sa stočarskih i svinjogojskih farmi; itd.

²⁷⁰ Mogući primjeri po temama uključuju: kampanju oko gospodarsko-okolišnih prednosti racionalne upotrebe kemijskih sredstava za teme „tlo“ i „poljoprivreda“; postavljanje panoa sa informacijom o kvaliteti zraka za temu „zrak“; kampanja unapređenja stanja u rezervatu Podpanj za temu „biološka i krajobrazna raznolikost“; studija mogućnosti generiranja bioplina u vezi sa sektorom stočarstva za temu „energetika“ i/ili „vode“; biciklističke staze za temu „promet“; organizacija izložbe fotografija iz „foto-lova“ za temu „lovstvo“; izdavanje „specijaliziranih“ turističkih vodiča kroz OBŽ za različite profile / vrste turističke ponude za temu „turizam“. Popis koji slijedi dat je samo radi ilustracije. Kvalitetni projekti definirat će se zajedno među akterima, ovisno o njihovim interesima, argumentima, detaljnom poznavanju situacije, i sl.

6.3 „KORAK DALJE“ U RJEŠAVANJU PROBLEMA ODVODNJE I PROČIŠĆAVANJA OTPADNIH VODA

Slično kao i u slučaju rješavanja problema otpada, i za ovaj problem je optimalno pokrenuti rješavanje koordiniranim, međusobno nadopunjujućim aktivnostima na različitim planovima i razinama, s različitim nositeljima.

JLS koje imaju otvorene projekte izgradnje kapitalne infrastrukture (kanalizacije i pročišćivača) u suradnji s HV, nastavljaju s njima.

Brojni gospodarski subjekti koji trenutno nemaju adekvatno riješenu odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda, trebaju učiniti napor na postupnom unapređenju stanja. Važnu ulogu u tome imaju HV kroz izdavanje vodopravnih dozvola, te vodopravna inspekcija kroz nadzor nad njihovim provođenjem. Značajna aktivnost u okviru ove mjere je i stalno ažuriranje katastra onečišćivača, na osnovi informacija inspekcija, HV, JLS, NVU i samih građana.

HV, ZPU, AZR, UOPG i JLS zajedno trebaju pokušati dalje operativno razraditi smjernice dane u Planu razvitka odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda na području OBŽ, što će velikim dijelom proizvesti i budući Županijski plan zaštite voda.

Županija u suradnji s HV treba promovirati, informirati, educirati, te na pilot projektima demonstrirati mogućnosti alternativnog načina zbrinjavanja otpadnih voda. Županija tu treba biti inicijator, jer nije realno očekivati da se takva inicijativa, neophodna kao poticaj provedbi Planom datih preporuka, spontano pojavi u JLS u kojima je ona najpotrebnija, budući da su to u pravilu kadrovski, strukovno i financijski najslabije JLS u županiji.

I u okviru ove mjere ima prostora za kampanju informiranja, osvješćivanja i educiranja, odnosno za nastavak i intenziviranje već započetih projekata na ovu temu u NVU sektoru, kojima Županija može/treba pomoći sufinanciranjem.

6.4 „KORAK DALJE“ U ZAŠTITI PRIRODE NA PODRUČJU OBŽ

Logične prioritetne aktivnosti u okviru ove mjere su: 1) početak rada Javne ustanove Agencije za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima OBŽ; 2) izrada Programa zaštite prirode OBŽ; 3) izrada Programa sanacije za posebno vrijedna, a trenutno ozbiljno ugrožena zaštićena područja; 4) pokretanje procesa proglašenja zaštite za posebno vrijedna, a trenutno nezaštićena područja.

Osnivanje Agencije (AZUPV), osim što je zakonska obaveza Županije, osnovna je institucionalna pretpostavka da bi zaštita prirode na području OBŽ postala više konkretna, a manje „papirnata“. Izrada Programa zaštite prirode OBŽ, osim što je zakonska obaveza, osnovna je planska pretpostavka detaljnijem i sustavnijem bavljenju predmetnom problematikom na području OBŽ. Posljednje dvije mjere prioritetne su u smislu operativne provedbe zaštite i očuvanja prirode OBŽ.

Nositelj provedbe, u dijelu dovršetka osnivanja Agencije (AZUPV), je Zavod za prostorno uređenje, a potom je logično da ulogu glavnog nositelja svih aktivnosti vezanih uz zaštitu prirode postupno preuzima sama Agencija.

Rok za provedbu prve dvije navedene aktivnosti je godina dana od usvajanja ovog programa. Intenzitet i dinamika provedbe druge dvije aktivnosti ovisit će o raspoloživim sredstvima, te o ishodu provedbe prve dvije aktivnosti, no važno je imati na umu da se radi o prioritetnim mjerama, jer duže odgađanje može dovesti do trajnije devastacije vrijedne prirodne baštine.

6.5 USPOSTAVA INFORMACIJSKOG SUSTAVA OKOLIŠA ŽUPANIJE

Činjenica da je informacijski sustav okoliša županije nužan preduvjet za svako sustavno, plansko upravljanje okolišem, iskazana je nebrojeno puta u prethodna tri poglavlja. Nažalost, u pravilu se radilo o

primjerima gdje se nepostojanje relevantnih informacija pokazalo kao nepremostiva prepreka nastojanjima da se sustavom kvalitetnije upravlja. Očito, uspostava kvalitetnog informacijskog sustava okoliša prioritetna je mjera zaštite okoliša županije, od koje se očekuje cijeli niz pozitivnih posljedica, uključujući u prvom redu sljedeće:

- Uspostavom na podacima utemeljene, cjelovite slike stanja sustava (i upravljačkog i upravljanog) unaprijedit će se koordinacija, utvrditi sustavni problemi, i općenito, imati značajno kvalitetniju sliku sustava – njegovih dobrih segmenata i nedostataka.
- Jednom uspostavljen sustav omogućit će utvrđivanje (kroz preliminarne studije isplativosti, i sl.) i detaljnije planiranje sljedećih provedbenih koraka Programa zaštite okoliša i njegovih podprograma.
- Uspostava sustava značit će kvalitativni pomak u uspostavi tijekom informacija, kvalitetniju komunikaciju i suradnju među trenutno najčešće nepovezanim elementima sustava, što će značajno doprinijeti provedbenom kapacitetu sustava kao cjeline. Već sam proces uspostave sustava, kroz intenzivnu komunikaciju koju podrazumijeva, bit će značajan korak u ovome smjeru.
- Posljednje, no svakako ne i najmanje važno, uspostavljanje informacijskog sustava omogućit će početak posve nove prakse u vezi s dostupnošću informacija o okolišu svim zainteresiranim stranama.

Pri tome, IZRAZITO JE VAŽNO NAGLASITI da se pod predlaganom zadaćom uspostave informacijskog sustava zaštite okoliša županije ne podrazumijeva nemoguća zadaća uspostave „idealnog“ županijskog informacijskog sustava okoliša u trenutnom kontekstu koji je vrlo daleko od idealnog, već: dosizanje maksimuma koji je u postojećim uvjetima ostvariv; identifikacija prepreka njegovom daljnjem unapređenju; te iniciranje promjena i dopuna kojima će se te prepreke postupno uklanjati.

Relativno detaljna skica mjerom podrazumijevanih provedbenih aktivnosti i nositelja, te idejna struktura i funkcija sustava date su u poglavlju 4.3²⁷¹, pa će se ovdje istaknuti samo neki osnovni momenti.

Informacijski sustav podrazumijeva: 1) kreiranje i prikupljanje, 2) obradu, i 3) distribuciju informacija. Važno je prepoznati da su sva tri segmenta sustava od ključne važnosti za njegovu korisnost.

Nositelji provedbe ove mjere su: 1) Zavod za prostorno uređenje, te 2) fokalne točke za prikupljanje informacija na lokalnoj razini (općine i gradovi), u čijoj uspostavi (educiranju kadra, opremanju i sl.) Zavod također igra značajnu ulogu. Na provedbi surađuju SVI AKTERI (sa svih razina), jer svi akteri trebaju informacije, ili/i imaju informacije, ili/i prikupljaju informacije.

Operativno mjera podrazumijeva sljedeće aktivnosti:

- identifikacija i uspostava informacijskih kanala prema postojećim izvorima informacija
- osmišljavanje i davanje optimalnog okvira aktivnostima praćenja (monitoringa) stanja okoliša, na način da se zadovolje utvrđene (i one koje će se tek utvrditi) potrebe za informacijama i zakonom propisane obaveze
- u suradnji s potencijalnim korisnicima informacija, provoditi razne vrste analiza kojima je cilj dobiti informacije koje su značajne za sagledavanje neke konkretne problematike
- uspostavu informacijskog servisa na kojemu korisnik sam može pretraživati postojeće informacije i postavljati upite o postojećim informacijama

---

²⁷¹ Budući da se radi o središnjem segmentu sustava zaštite okoliša, Informacijski sustav okoliša spominje se i u kontekstu većine drugih obrađenih tema.

- utvrđivanje informacijskih potreba potencijalnih korisnika proaktivnim ispitivanjem.

S obzirom na vremenski slijed, ove aktivnosti mogu se grupirati u nekoliko faza.

U **prvoj fazi** zadaća je utvrditi značajne izvore informacija o okolišu županije, izraditi **metabazu informacija**²⁷², te osigurati tijek tih informacija od njihovih izvora prema ostalim korisnicima. Također treba napraviti preliminarnu analizu nepokrivenosti postojećih potreba i zakonskih obaveza postojećim elementima sustava (tzv. *gap analysis*), te prijedlog optimalnog načina unapređenja sustava koji potrebne mjere razvrstava prema prioritetnosti.

Rok za dovršenje prve faze je godina dana od započinjanja provođenja mjere, a osnovne aktivnosti su pregovori i dogovori sa svim relevantnim izvorima informacija – elementima budućeg informacijskog sustava.

U **drugoj fazi**, prikupljanjem novih informacija i podataka, treba pokrenuti provedbu predlaganih unapređenja sustava. Uz to, treba početi sustav intenzivnije koristiti kao analitičku potporu procesu odlučivanja, što će se dogoditi kao prirodna posljedica uključivanja Zavoda (ZPU) u poslove osmišljavanja razvoja županije (među ostalim i suradnjom s UOPG i AZR na poslovima strateške procjene utjecaja na okoliš za razvojne planove i programe).

Očito je da se radi o istovremeno prioritetnoj i trajnoj mjeri.

Za kvalitetno obavljanje dijelova zadaće, naročito u fazi uspostave i početnog operiranja sustava, trebat će angažirati vanjske suradnike i konzultante, no središnje mjesto u provedbi ove mjere, zbog njenog trajnog značaja za cijeli sektor zaštite okoliša u županiji, imaju postupno razvijani kadrovi Županije. Uspješna provedba ove važne mjere pretpostavlja odgovarajuće kadrovsko jačanje Zavoda (ZPU).

6.6 IZRADA LOKALNIH PROGRAMA ZAŠTITE OKOLIŠA U KONTEKSTU LA21²⁷³

Ova prioritetna mjera vezana je uz jačanja provedbenih kapaciteta i daljnji razvoj Programa kao procesa, kroz razradu njegovih smjernica na nižim lokalnim razinama (vidi 1.2,1.8). Iako je Zakon o zaštiti okoliša ostavlja tek kao mogućnost, izrada lokalnih programa je nužna, jer se veliki broj mjera i aktivnosti vezanih uz zaštitu okoliša može rješavati samo na toj razini, između ostaloga i zato što su zakonom na taj način definirani djelokruzi, odnosno podijeljene ovlasti i odgovornosti po trima (državna, regionalna i lokalna) razinama sustava.

Operativno, ovo podrazumijeva pokretanje lokalnih Programa zaštite okoliša u duhu Lokalne Agende 21, odnosno na način koji ekološku, ekonomsku i socijalnu tematiku promatra zajedno, s osnovnim ciljem osiguranja održivog razvoja i povećanja kvalitete života stanovništva na nekom području.

Očekivani rezultati i pozitivni učinci uključuju:

- izrade detaljne²⁷⁴ analize stanja okoliša na području županije (ovo je vrlo koristan rezultat i za potrebe uspostave informacijskog sustava)
- konkretizacija smjernica i mjera predlaganih županijskim programom zaštite okoliša

---

²⁷² Baza podataka o podacima.

²⁷³ Ova mjera u skladu je i sa opredjeljenjem koje je Osječko-baranjska županija deklarirala potpisivanjem Povelje iz Aalborga (što je unutar RH napravila još samo dvadesetak gradova i Primorsko-goranska županija).

²⁷⁴ Detaljnije od one koja se provodi s razine Županije, ali naravno, još uvijek postoji i detaljnija razina na kojoj se analizira pojedini problem, još uže područje, ili područje posebnih obilježja.

- pokrivenost područja županije programima u čiju izradu su bili izravno uključeni lokalni akteri, čime bi se sigurno smanjio raskorak između deklarativnog i stvarnog, često prisutan u planskim dokumentima zaštite okoliša u RH
- pokretanje sustavnog procesa zaštite okoliša na lokalnim razinama, što je važna komponenta planiranog i željenog održivog razvoja
- stručno-kadrovsko osnaživanje lokalne razine za obavljanje zadaća iz područja zaštite okoliša (edukacija i „umrežavanje“ lokalne samouprave, poticaj razvoju zelenih građanskih inicijativa,...)
- građenje kulture vertikalne i horizontalne komunikacije i suradnje među akterima županijske i lokalne razine (vrlo važan preduvjet za puno drugih mjera, gdje je upravo voljnost za suradnju ključni čimbenik uspjeha).

Proceduralno, najbolji način da se ovo uspješno provede, a da ne bude doživljeno kao "dodatni posao koji malobrojni kadar na lokalnoj razini (nerijetko zadužen za više područja od kojih zaštita okoliša i nije prepoznata kao najznačajnije) treba napraviti, uz već ionako preveliki broj zadaća", jest da se njihova izrada organizira kroz **niz stručno vođenih radionica**. Ovakav pristup omogućuje da se istovremeno educira veći broj korisnika usluga, te da mogućnost usporedbe i izmjene iskustava djeluje i dodatno motivirajuće.

Konkretno, voditelj niza radionica, na primjeru jedne lokalne jedinice demonstrirao bi ostalim sudionicima radionica zadaće, način njihove provedbe, metodologiju i proceduru. Posao izrade programa bio bi razložen na više faza. Sadržaj svake radionice bio bi analiza rezultata provedbe prethodne faze i prezentacija sljedeće faze. Tijekom cijelog razdoblja, koordinatori procesa, odnosno voditelji radionica, raspoloživi su sudionicima za savjete, pomoć, i sl.

Inicijator i koordinator provedbe ove mjere je Zavod za prostorno uređenje (ZPU), uz moguću pomoć za tu zadaću angažiranih konzultanata. Naravno, ključni akteri su sudionici vođenih radionica – predstavnici lokalne samouprave, koji bi ispred svojih lokalnih jedinica bili (trajno, za vrijeme trajanja opisanog interaktivnog procesa) zaduženi za izradu lokalnog programa zaštite okoliša za svoju JLS. Ovisno o veličini JLS, predstavnici mogu biti djelatnici upravnih odjela koji u svome djelokrugu imaju zaštitu okoliša, komunalni redari, pa i „obični“ građani delegirani od strane svoje JLS (zbog njihove stručnosti i/ili interesa i prethodne angažiranosti u vezi s problematikom zaštite okoliša).

Važnu ulogu trebaju imati i "zelenе udruge" koje, budući da već imaju određenih iskustava i znanja u provedbi ove zadaće, mogu i pomoći u provedbi procesa, a s druge strane, vrlo je važno da su, kao važni akteri u provedbi planova, uključeni u njihovu izradu.

Rok za provedbu ove mjere je okvirno jedna godina od trenutka njenog pokretanja, nakon čega bi cijela županija bila „pokrivena“ detaljnijim programima zaštite okoliša, kojima se zaštita promišlja šire, kao održivi razvoj i korištenje postojećih resursa.

Financijski, budući da se u osnovi radi o pomoći postojećem kadru da kvalitetnije obavlja poslove za koje je već zadužen i koje već obavlja, te s obzirom na veliku očekivanu korist, radi se o relativno jeftinoj mjeri²⁷⁵.

Uz to, za ovu mjeru se vjerojatno mogu dobiti sredstva i od međunarodnih donacija, budući da su izgradnja civilnog društva, decentraliziranog upravljanja, kulture partnerstva i suodlučivanja koje se promiču ovom mjerom, pravci djelovanja koji imaju potporu međunarodnih fondacija.

Moguće je, radi jednostavnosti, mjeru provoditi u više faza, na način da se prvo izrade programi JLS, koje za to imaju značajnije raspoložive resurse i/ili veću realnu potrebu. Provedbu mjere treba započeti OBŽ,

²⁷⁵ Potrebna sredstva ovise o konkretnoj organizaciji provedbe, te o udjelu u provedbi koji će se prepustiti vanjskim konzultantima, no potrebna sredstva se procjenjuju na iznos između 300.000 i 400.000 kn.

odnosno njezin Zavod za prostorno uređenje, organiziranjem informativne radionice za sve JLS OBŽ, čiji bi osnovni cilj i očekivani rezultat bio poticanje zainteresiranosti JLS za ovaj projekt, te dogovor o detaljima provedbe.

6.7 POKRETANJE PILOT RAZVOJNIH PROJEKATA I USPOSTAVA INFORMACIJSKOG SUSTAVA ODRŽIVIH/“ZELENIH“ RAZVOJNIH SCENARIJA/PROJEKATA/MODELA

Ova prioritetna mjera odnosi se na pokretanje manjeg broja dobro zamišljenih i dovoljno kvalitetno podržanih pilot-projekata, na kojima će se isprobati različita, u većem broju dokumenata stalno spominjana, ali čini se nikada do kraja isprobana, razvoja rješenja. Mjera je vrlo važna i za kvalitetu planiranja, budući da se njome obogaćuje fond znanja i smanjuje udio pretpostavki i nagađanja.

Naglasak je pri tome na onom "dovoljno kvalitetno podržanih", čime se podrazumijeva da se pilot-projektu pristupi kao eksperimentu koji treba dati odgovor na pitanje kada i zašto je određeni razvojni model uspješan, a kada ne. Da bi se to učinilo, vrlo je važno imati uspostavljen blizak odnos s projektom, u kojemu se prate njegovi rezultati, reagira na probleme, i sl.²⁷⁶

Pilot-projekti bi prvenstveno trebali isprobati ideje spominjane u vezi s održivim ruralnim razvojem, kao skladne kombinacije **seoskog i eko-turizma, ekološke poljoprivrede, korištenja obnovljivih izvora energije, suvremenih "zelenih" praksi rješavanja problema otpada i otpadnih voda**, itd.

Osim ovoga, **gospodarenje otpadom** u području odvojenog prikupljanja otpada otvara ogroman broj mogućnosti za osmišljavanje pilot-projekata kojima će se unaprijediti ovaj važan sektor zaštite okoliša, te istovremeno djelovati na ekološku svijest pojedinaca.

Ovisno o temi projekta, njegov **inicijator i koordinator** ispred županijske samouprave može biti bilo koji od programom eksplicitno spominjanih upravnih odjela, a naročito županijska Agencija za razvoj (AZR). U ulozi provoditelja pilot-projekta mogu se očekivati u prvom redu gospodarski sektor i udruge, a možda i javne ustanove (npr. park prirode, i sl.).

Operativno, mjeru treba provesti na način da se maksimalno iskoristi kreativnost i poduzetnički duh što šireg kruga aktera, pa se u tom smislu optimalnom procedurom čini:

- nakon prezentacije ideje, raspisati javni natječaj za idejne projekte
- nakon analize stručnog povjerenstva, odabrati (i nagraditi/otkupiti) najzanimljivije projekte
- pokrenuti projekt na način da ga sufinancira (kreditira, ili na neki drugi način pomaže) Županija, a možda i neki drugi partneri (JLS, bilateralni i multilateralni fondovi, FZOEU, EU fondovi, bankarski sektor,...)
- praćenje i analiza uspješnosti odabranih projekata, izrada „katastra“ (informatijskog sustava) i promocija uspješnih (i manje uspješnih, gdje će se onda prvenstveno analizirati prepreke i razlozi neuspjeha) „održivo-razvojnih“ projekata / modela čija je uspješnost demonstrirana pilot-projektima, te pomoć svim zainteresiranima za njihovo ponavljanje.

Projekte se **financira** ovisno o mogućnostima Županije, no na način da pilot-program ispuni svoju demonstracijsko-eksperimentalno-edukativnu funkciju. U povoljnijem slučaju, Županija ima ulogu inicijatora i koordinatora, a potrebna sredstva prikupe se od partnera iz sektora gospodarstva, od međunarodnih fondacija, i dr.

²⁷⁶ Ovo se posebno naglašava iz razloga što se čini da je osnovni problem „kratkog životnog vijeka“ i neučinkovitosti velikog broja pokretanih inicijativa, davanih poticaja, i sl. upravo nedostatno praćenje, sustavno razumijevanje problema i adaptivno upravljanje pokrenutim procesom.

6.8 IZGRADNJA I PROMOCIJA ZAJEDNIČKE VIZIJE ODRŽIVOG RAZVOJA OBŽ

Ova mjera trajno je prioritetna mjera zaštite i održivog gospodarenja okolišem županije. Iako možda najmanje "opipljiva", ona je barem jednako važna kao i sve prije spomenute "konkretne" mjere, jer sve što prepoznavamo kao "probleme okoliša" uzrokovano je djelovanjem ljudi, a djelovanje ljudi upravljano je njihovim viđenjem, doživljajem i razumijevanjem. Stoga je promocija što jasnije, provjerljivije i privlačnije vizije održivog razvoja fundamentalna i trajno prioritetna mjera zaštite i održivog upravljanja okolišem.

Nositelji provedbe ove mjere su svi akteri zaštite okoliša Osječko-baranjske županije, ali u prvom redu ZPU, UOPG i AZR, kao skup tijela koja bi zajedno trebala osmišljavati i provoditi održivi razvoj OBŽ.

Operativno, mjera se provodi na način da se više energije i pažnje ulaže u javno prezentiranje ciljeva, planiranih i pokretanih aktivnosti. Konkretno provedbene aktivnosti uključuju:

- uspostavu informativnih punktova na regionalnoj i lokalnoj razini, gdje je najjeftinija varijanta s kojom treba početi uspostava stalno ažuriranog tematskog panoa u upravnim zgradama OBŽ i njenih JLS
- izradu web stranica
- oglašavanje na velikim oglasnim površinama (uz prometnice, u sklopu prostora škola, i dr.), među kojima se neke mogu posvetiti isključivo temama vezanim uz zaštitu okoliša / održive razvojne scenarije / inicijative
- veća prisutnost u lokalnim medijima, i dr.

6.9 POTPORA "ZELENIM" INICIJATIVAMA GRAĐANSKOG DRUŠTVA

Ova mjera podrazumijeva veću i bolje strukturiranu potporu "zelenim" udrugama (NVU) i njihovim aktivnostima. Naime, kako je to već isticano, javnost i njena samoartikulacija kroz institucije građanskog društva (NVU) sve su značajniji čimbenik suvremenih praksi zaštite i održivog upravljanja okolišem, a trenutno stanje u županiji može se i treba u tome smislu i dalje unapređivati.

Osnovni načini **operacionalizacije** ove mjere uključuju:

- poboljšanje komunikacije s udrugama, stvaranje i održavanje trajnog prostora suradnje
- zajedničko osmišljavanje programa kojima se doprinosi unapređenju stanja okoliša županije, a istovremeno i jača ovaj važan akter zaštite okoliša
- financijska i druga pomoć u provedbi odabranih i dogovorenih aktivnosti.

Već među ovdje istaknutim prioritetnim mjerama postoji nekoliko onih u kojima su NVU istaknute kao potencijalno važan partner (**izrada LA21, edukacija za okoliš, promocija vizije održivog razvoja, pilot razvojni projekti, uspostava informacijskog sustava okoliša**). Stoga je u osmišljavanju provedbe ovih mjera važno imati na umu da su NVU-i²⁷⁷ optimalni izbor za provedbu nekih njihovih segmenata.

Ispred Županijske samouprave, ovisno o vrsti i predmetu suradnje, sva spominjana upravna tijela mogu biti **nosioci** provedbe ove mjere, no logične fokalne točke unutar županije su njegov Zavod za prostorno uređenje (ZPU), te Agencija za razvoj (AZR).

Financijski relativno povoljna okolnost u slučaju ove mjere je što udruge za kvalitetne programe mogu dobiti značajnu financijsku pomoć i iz međunarodnih fondova. Naravno, Županija, te općine i gradovi

²⁷⁷ I postojeći, i možda novoosnovani; i zbog njihovog trenutnog iskustva, i zbog same prirode posla.

kao tijela lokalne i regionalne samouprave, dužni su i sami dio proračunskih sredstava preraspodijeliti u jačanje građanskih inicijativa, među kojima i onih "zelenih". I taj vid pomoći treba unaprijediti u odnosu na trenutno stanje, dijelom kroz povećanje sredstava rezerviranih za tu namjenu, dijelom kroz razrađeniji proces njihove raspodjele.

6.10 EDUKACIJA ZA OKOLIŠ

Edukacija za okoliš također spada među trajno prioritetne mjere zaštite okoliša, a s dobivanjem značajnije uloge u organiziranju školstva na svome području (Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, NN 33/01), jedinice lokalne i regionalne samouprave imaju i veću ulogu i odgovornost u njejoj provedbi.

Skup aktivnosti kojima se ova mjera može **operacionalizirati** uključuje npr. (vidi 4.7):

- financiranje rada "zelenih" sekcija u županijskim školama
- edukacija o mogućnostima i prednostima ekološke poljoprivrede
- organizacija međuškolskih natjecanja u aktivnostima vezanim uz brigu o okolišu
- organizaciju programa prikupljanja sekundarnih sirovina, uređenja školskog i gradskog/općinskog okoliša, sudjelovanje u praćenju i izvještavanju o stanju okoliša, itd.
- poticanje uključivanja u međunarodne inicijative sličnog karaktera (npr. GLOBE)
- financiranje udruga koje se bave edukacijom za okoliš
- organizacija seminara za nastavnike, i dr.

Nositelji provedbe ove mjere, ovisno o kojoj se aktivnosti radi, različiti su upravni odjeli županijske samouprave, u suradnji s tijelima općinske i gradske samouprave.

Financijski su ove aktivnosti, ukoliko ih se dobro organizira, dijelom samofinancirajuće (npr. prikupljanje sekundarnih sirovina), dijelom izravno vraćaju vrijednost za novac (npr. uključivanje školskih sekcija u programe praćenja i izvještavanja o stanju okoliša), a dijelom zahtijevaju nevelika ulaganja, koja se vraćaju kao značajno obogaćenje odgojno-obrazovnog sadržaja (organizacija predavanja, nastave u prirodi, i sl.).

Naravno, i pokretanje izrade lokalnih Programa zaštite okoliša u duhu Lokalnih Agendi 21, dakle na široko participativan način, kroz osnaživanje lokalnih aktera, te poticanje diskusija i procesa suodlučivanja, također je, velikim svojim dijelom, edukacijska mjera. Štoviše, **može se reći da su takve mjere, gdje se uči rješavajući konkretni problem, najbolja edukacija**, pa ih se stoga ovim Programom dodatno podupire.

6.11 POTICANJE UVOĐENJA SUSTAVA UPRAVLJANJA OKOLIŠEM U GOSPODARSKI SEKTOR

Razina na kojoj je briga o okolišu uvažavana u gospodarstvu u cijeloj RH, pa onda i u OBŽ (uz rijetke, i stoga naročito vrijedne iznimke), znatno je niža od EU razine. S obzirom na strateški cilj i perspektivu pridruživanja, nastojanje na smanjivanju ovog raskoraka spada među prioritetne mjere kako sektora gospodarstva, tako i sektora zaštite okoliša.

Integracija zaštite okoliša u druge sektore pojavila se u ovom programu eksplicitno, kao komentirani instrument zaštite okoliša, i implicitno, kada se ona komentirala u kontekstu niza različitih segmenata (od 5.8 do 5.16). Uvođenje više ili manje formalnog sustava upravljanja okolišem u različite aktere iz gospodarskog sektora, način je na koji se integracija zaštite okoliša institucionalizira u praksi.

Glavni sudionici u provedbi ove mjere su: 1) ispred županije: Upravni odjel za poljoprivredu i gospodarstvo, Agencija za razvoj, te Zavod za prostorno uređenje; 2) Županijska komora Osijek; 3) Hrvatski centar za čistiju proizvodnju; 4) poduzeća i udruge koje mogu pružiti potrebnu konzultantsku uslugu u osmišljavanju okolišno prihvatljivijeg poslovanja.

Operativno, aktivnosti kojima se ove mjere provode, u ovoj fazi u prvom redu uključuju edukaciju i informiranje o razlozima, ciljevima, očekivanim dobitima, i sl. Važan oblik edukacije i informiranja je i prezentacija i promocija pozitivnih primjera.

Druga razina na kojoj će se zaštita okoliša uskoro moći integrirati u regionalne razvojne planove je skori projekt izrade Regionalnog operativnog plana OBŽ, koji bi u definiranju svojih ciljeva i projekata svakako trebao uvažiti preporuke ovog Programa.